

Blad van de vereniging voor Natuur- en Landschapsbescherming voor Midden IJsselmonde en Oude Maas

Redactie: Etienne van Noordenne
redactie@carnissegrienden.nl

Website: www.carnissegrienden.nl
Banknummer: NL34 INGB 0002 7132 74

Inhoud:

Bladzijde:

Voorwoord	2
Voortgang Buytenland van Rhoon	3
Gebiedscoöperatie	3
Excursie in het Koedood-gebied	3
Wat de activiteiten betreft	5
Excursie naar Tiengemeten 19 september	6
Waarnemingen in griend & polder	8
Groen IJsselmonde	9
Vrijwilligersvergoeding	11
Vlinders	11
Contributie 2021	14
Polderboekje	14

Samenstelling bestuur:

Leo Heezen voorzitter@carnissegrienden.nl	voorzitter	06-29622953
Aad de Ruiter Lange Zantelweg 35, 3171AM Poortugaal secretariaat@carnissegrienden.nl	secretaris	010-5014827
Frans Somers penningmeester@carnissegrienden.nl	penningmeester	06-53444857
Etienne van Noordenne redactie@carnissegrienden.nl	bestuurslid	06-10029298
Connie Feijen activiteiten@carnissegrienden.nl	activiteitencoördinator	06-48421548
Niels Godijn godijnniels@gmail.com	bestuurslid	06-46481541

Voorwoord

Hoe anders is dit jaar verlopen dan we vooraf hadden gedacht. In maart gooide het Corona vir us roet in het eten en konden we door de geldende maatregelen de meeste activiteiten afgelasten. De grote schoonmaak kon nog net begin maart plaatsvinden en werd weer een groot succes. Enkele excursies met beperkte deelname tussendoor en dat was het dan voor 2020. En we hadden zo veel leuke en nieuwe activiteiten in voorbereiding.

Zo hadden we een cursus natuurgids samen met het Zuid Hollands Landschap opgezet. Enkele van jullie hadden zich al aangemeld. Ook het aanplanten van 1000 wilgen aan de Schenkeldijk kon niet met vrijwilligers worden gedaan.

Normaliter zijn we als vereniging aanwezig op lokale evenementen, zoals voorjaarsmarkt, historische landbouwdag, zomerfair etc. Hier konden we aan belangstellenden duidelijk maken waar we als vereniging voor staan. Dat sprak veel mensen aan en zo'n dag is altijd goed voor het bijschrijven van veel nieuwe leden. Dit jaar hebben we dat moeten missen. Gelukkig zijn de meeste leden ons trouw gebleven, zodat ons ledental redelijk stabiel is gebleven. Het bestuur is jullie daar zeer erkentelijk voor. De jaarlijkse Algemene Ledenvergadering kon helaas ook niet doorgaan. Enkele besluiten hebben we digitaal aan de leden ter goedkeuring voorgelegd. We hadden een interessante spreker georganiseerd. Hopelijk kan het komend jaar wel doorgaan.

De herinrichting van de Stort heeft door Corona ook vertraging opgelopen. Gelukkig hebben we onlangs te horen gekregen dat het plan door de raad van Albrandswaard is geaccepteerd en nu bij het bestuur van het NRIJ ligt ter goedkeuring en uitvoering. Misschien dat komende zomer de uitvoering kan starten. Het gebruik van de Kopstoot is ook nog niet officieel geformaliseerd. De discussies over het huurcontract hebben mede door Corona meer tijd gekost, maar het lijkt nu vrijwel rond te zijn. We verwachten begin 2021 een contract te kunnen tekenen met een looptijd van twee jaar en met een jaarlijkse stilzwijgende verlenging.

Wat gaat het nieuwe jaar ons brengen? We kunnen daar nog niet veel uitspraken over doen. De nieuwjaarsreceptie kan in ieder geval door de recent afgekondigde lock down geen doorgang vinden. Maar we hopen na het voorjaar onze buitenactiviteiten weer te kunnen opstarten.

Door de tweede lock down zullen de feestdagen zeer beperkt gevierd kunnen worden. Gasten kunnen maar minimaal worden ontvangen. Misschien dat een wandeling door de grienden of polders voor wat afleiding kan zorgen. Wij wensen iedereen in ieder geval aangename feestdagen en een voorspoedig 2021.

Leo Heezen

Voortgang Buitenland van Rhoon

Door de Corona beperkingen is er weinig nieuws te melden. Wel kunnen we jullie bijpraten over het experiment Faunabeheer, zoals in het convenant met agrariërs en wildbeheer eenheid is afgesproken. Voor de uitvoering van het experiment zijn afspraken gemaakt met het consortium dat is gecontracteerd voor de begeleiding van de implementatie van het Streefbeeld. Een van de consortium partijen, Sovon, zou een voorstel voor een korte termijn experiment verder uitwerken. Echter na de eerste presentatie en discussie over de uitvoering van het experiment werd het bij de werkgroep snel duidelijk dat de kosten voor de uitvoering niet in verhouding staan tot de gewenste inspanning en verwachte resultaten. Bovendien was er weinig duidelijkheid over welke schade aan gewassen en natuur er nu daadwerkelijk wordt veroorzaakt door fauna in de polder.

Besloten is daarom om het korte termijn experiment niet uit te voeren, maar een plan op te zetten om (met hulp van een externe expert) de schade aan de verschillende gewassen en natuur over het jaar heen in kaart te brengen, inclusief de omgevingsfactoren. Als die resultaten beschikbaar zijn, zal veel gericht gezocht kunnen worden naar schade-beperkende maatregelen.

Gebiedscoöperatie

Op dit moment is er weinig voortgang te melden. Wel is er gewerkt aan een Faunabeheersplan en worden mogelijkheden onderzocht om afschot te verminderen of te voorkomen. De clausule in het streefbeeld: "niet jagen tenzij...", wordt door de boeren en de Wildbeheereenheid (WBE) gezien als toch noodzaak van bejaging in de polders. Zij willen op alle soorten wild kunnen schieten.

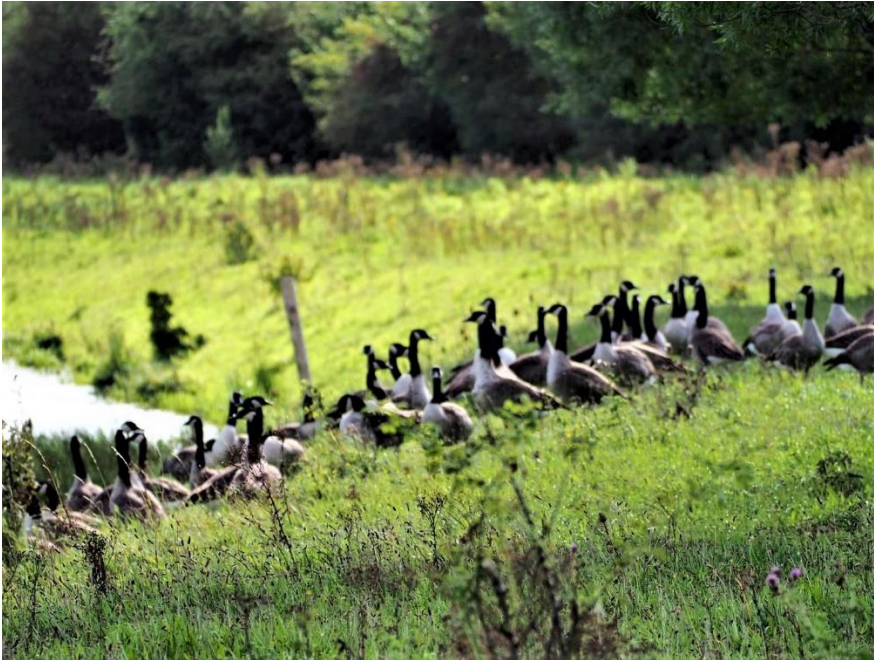
DCG heeft aangegeven dat de boeren en de WBE inzichtelijk moeten maken welke wildschade zij ondervinden omdat de laatste 10 jaar geen claim door hen is ingediend. De provincie geeft recht tot jagen af, maar conformeert zich aan de coöperatie, samen met de boeren en de WBE, ervan uitgaande dat de wildstand beheerd moet blijven.

Boeren kunnen schade bij een fonds claimen tenzij zij kunnen aantonen maatregelen te hebben genomen om wildschade te beperken, maar de weg naar het Schadefonds schijnt ingewikkeld te zijn. De boer moet kunnen aantonen dat er al het mogelijke is gedaan en ook gejaagd is op zijn perceel, voordat het Schadefonds in werking treedt. Dit geeft vaak onoplosbare problemen.

Verslag van de excursie in het Koedood-gebied

De eerste excursie na ruim een half jaar zonder activiteiten, startte op de parkeerplaats langs de Rhoonse Baan. Vanaf daar gingen we met 10 deelnemers op pad. Onze gids, Niels Godijn, vertelde ons veel over het ontstaan van het Koedood-gebied en de veranderingen die het in de loop van de eeuwen heeft ondergaan.

Waarschijnlijk is de Koedood ontstaan door overstromingen in 1373, die ontstonden door grote rivierafvoeren. Oorspronkelijk stroomde dit water van de Oude Maas ter hoogte van de Carnisse Grienden naar de Nieuwe Maas en splitste daarmee het eiland IJsselmonde in twee delen. Deze splitsing had zelfs een verschil in dialecten tot gevolg tussen bijvoorbeeld Heerjansdam en Rhoon! In 1580 werd besloten om de Koedood af te dammen. Ter hoogte van het huidige Heijplaat werd een sluis aangelegd, zodat de Koedood kon worden gebruikt voor het afvoeren van het water uit de omliggende polders. Door de aanleg van de Waalhaven veranderde de waterhuishouding in het gebied ingrijpend. In de jaren vijftig werd de uitwatering verplaatst van de Waalhaven naar het gemaal Breeman in Barendrecht dat loost op de Oude Maas.

Het gebied rondom de Koedood is eigendom van de gemeente. Er vindt geen onderhoud plaats waardoor er spontaan een prachtig ruig gebied is ontstaan met een grote variëteit aan planten. Het wordt begraasd door Schotse Hooglanders, die zich tijdens onze wandeling helaas niet lieten zien. Het viel op dat het water in dit gebied erg schoon en helder is.

Op IJsselmonde is jarenlang gewerkt aan een klimaatbuffer die als een “natuurlijke spons” werkt. Deze spons vangt water op als het regent en levert het weer af in droge tijden. Zo vangt de buffer de eerste klappen van klimaatverandering op en ontstaat er

minder afhankelijkheid van de verziltende rivieren rond IJsselmonde. Tegelijkertijd ontstaan er meer mogelijkheden voor natuur en recreatie. Deze klimaatbuffer bestaat uit meerdere deelgebieden met verschillende functies. In totaal is het een gebied van 1.000 ha groot met een 10 km lange waterverbinding. Deze loopt van het Zuiderpark in Rotterdam, via het Zuidelijk Randpark en de Koedoodzone naar de Zuidpolder (de Blauwe Verbinding). Samen vormen deze onderdelen een duurzame en klimaatbestendige oplossing voor het waterbeheer op de korte en lange termijn.

Helaas zijn in de loop van de tijd veel plantensoorten verdwenen of gingen deze aanzienlijk in aantal achteruit. Dit heeft ook voor de insecten- en vogelstand gevolgen. Gelukkig hebben we tijdens de wandeling toch verschillende soorten vogels kunnen zien en hor en, evenals vlinders en libellen.

De leidingstrook die onder andere langs de Poelweg loopt is op het ogenblik als grasland in gebruik. DCG heeft zich ingezet om de eigenaar te stimuleren hier een meer gevarieerde, bloemrijkere begroeiing toe te passen. Dit zal mettertijd moeten leiden tot meer vogels en insecten en tot een groenere uitstraling van het gebied.

Na een mooie wandeling onder een echte Hollandse wolkenlucht waren we twee uur later weer terug bij ons beginpunt.

Connie

Foto's: Marianne Schop

Wat de activiteiten betreft ...

Bij het opstellen van het vorige nummer van Rond Griend en Polder gingen we er nog enthousiast van uit dat in het najaar weer groepsactiviteiten mogelijk zouden zijn. De paddenstoelenexcursie die gepland stond voor 7 november was al in kannen en kruiken toen aanscherping van de maatregelen bekend werd. Hetzelfde geldt voor de creatieve workshop van 19 november en de wegens grote belangstelling ingelaste herhaling van de vogelwandeling in de Zegenpolder eind november. Dit is natuurlijk erg jammer maar ons aller gezondheid gaat nu voor. Als er in het voorjaar weer mogelijkheden zijn om in groepsverband iets te organiseren zullen we gelijk de draad weer oppakken. Houd tegen die tijd uw mail in de gaten!

Connie

Excursie naar Tiengemeten op 19 september

Voor we in Nieuwendijk de pont opgingen werden we al verwelkomd door onze gids Kees, die ons namens Natuurmonumenten een deel van het eiland zou laten zien.

Om te beginnen kregen we in het bezoekerscentrum uitleg over de geschiedenis van het eiland. Tiengemeten is ontstaan als zandplaat in het Haringvliet en is in de loop van de eeuwen uitgegroeid tot een eiland. Door de getijdenwerking en kleiaanslibbing bl even er gronden in westelijke richting aanwassen, waardoor er in de eerste helft van de 19^e eeuw vier grote polders konden worden bedijkt. Al in 1805 had de regering de oostelijke punt van het eiland in gebruik genomen als quarantaineplaats. De zeeschepen die uit het Verre Oosten kwamen moesten hier een paar weken in quarantaine liggen om te kijken of de bemanning geen besmettelijke ziekten, zoals de pest, onder de leden hadden. Als na een aantal weken de bemanning in goede gezondheid verkeerde, mochten de schepen naar de haven van Rotterdam. Later werd deze quarantaineplaats opgeheven en werd er een Marinebasis met een kruitmagazijn en een kazerne gevestigd.

Het eiland kwam in 1836 in bezit van Mr. Baron van Brienen van de Groote Lindt, die het eiland aan individuele boeren verpachtte. Er ontstonden uiteindelijk acht boerderijen. Na zijn overlijden in 1903, werd door zijn erfgenamen het bezit ingebracht in de NV Maatschappij 'Eiland de Tiengemeten'. Rond 1970 werden de aandelen van deze Maatschappij verkocht aan het baggerconcern Volker Stevin. Dit concern wilde het eiland gebruiken als baggerdepot voor vervuild slib uit de Rotterdamse haven. Na hevige strijd van de akkerbouwers werd dit plan van tafel geschoven. Vervolgens verkocht Volker Stevin in 1987 het eiland aan de verzekeraar Fortis Amev. Deze wilde het rendement verhogen en bedacht allerlei plannen voor het eiland zoals een recreatiepark, een windmolenproject, een vliegveld, een uitwijkhaven voor Rotterdam etc. etc. Alles .....behalve het eiland laten zoals het was. De boeren van het eiland hebben al deze plannen weerstaan. Totdat eind 1993 de Provincie Zuid-Holland besloot, in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur, extra natuurgebieden aan te wijzen, waaronder het eiland.

Op 1 januari 1997 werd het eiland door Fortis Amev verkocht aan drie partijen, te weten: Rijkswaterstaat, het Ministerie van Landbouw en de Provincie Zuid-Holland. Vervolgens werd het eiland voor een symbolisch bedrag aan de Vereniging Natuurmonumenten verkocht om het om te vormen tot een natuurgebied. In 2006 vertrok de laatste boer van Tiengemeten.

Na deze uitleg gingen we op pad naar het westelijk deel van het eiland. Wij kozen voor een wandeling die gedeeltelijk langs het Vuile Gat liep met telkens mooie uitzichten over het water. Een ander deel van de wandeling ging via vlanders door een gebied met veel riet.

We zagen een kudde Schotse Hooglanders, die daar het hele jaar bivakkeert. Deze kudde bestaat alleen uit vrouwtjes om zodoende de populatie niet uit de hand te laten lopen. Na anderhalf uur lopen namen we de tijd om even uit te blazen op de Rietheuvel, een van de hogere punten van het eiland, waar we onze zelf meegebrachte lunch gebruikten.

Hoewel het gebied bekend staat om de vele vogelsoorten die er voorkomen, zelfs de zeearend strijkt hier regelmatig neer, hebben wij er op onze wandeling helaas niet veel kunnen spotten. Volgens de gids was dit al een aantal weken het geval, waarvoor hij echter geen verklaring kon geven. De deelnemers die nog energie genoeg hadden, liepen met de gids via een omweg terug naar het beginpunt. De anderen liepen terug naar het bezoekerscentrum.

Na een relaxte dag met prachtig weer namen we de boot van 15.00 uur terug. Het is zeker de moeite waard om deze excursie in de toekomst te herhalen en dan bijvoorbeeld het oostelijke deel van het eiland te verkennen.

Ook is het eiland heel aantrekkelijk voor diegenen die op eigen gelegenheid een dag in ongerepte natuur willen rondstruinen. Je mag overal lopen en prikkeldraad of bordjes "verboden toegang" zul je niet tegenkomen!

Connie

Foto's: Hans Stoffer

Waarnemingen in griend & polder

Hier volgen enkele vermeldenswaardige waarnemingen van planten en dieren binnen het werkgebied van de vereniging. Alle waarnemingen zijn terug te vinden op albrandswaard.waarneming.nl. Heeft u ook iets bijzonders waargenomen? Laat het ons weten, dan nemen wij dit op in deze rubriek.

Periode 1 augustus – 31 november 2020

- In het centrum van Poortugaal werd een **walstropijlstaart** gezien (12 augustus). Een prachtig getekende nachtvlinder met een spanwijdte van maar liefst 10 cm.
- Twee waarnemingen van een **wezel** nabij de Rhoonse Grienden, toevallig op opeenvolgende dagen (13 en 14 augustus)
- De gehele maand september zaten er twee **casarca's** tussen de nijlganzen in de Zegenpolder.
- Een **porseleinhoen**, verscholen tussen dichte oevervegetatie in de Zegenpolder (12 september).
- Sinds de late vorstperiode in maart 2018 zagen we vrijwel geen **ijsvogels** meer, een enkeling langs de rivier uitgezonderd. In 2020 is de blauwe flits weer op veel plekken teruggekeerd na drie productieve broedseizoenen.
- Van 7 t/m 9 oktober trok een **roze spreeuw** veel bekijks in de woonwijk achter de Carnisse Veste. De vogel bevond zich in een groep spreeuwen.
- Een **bruingemarmerde schildwants** (*Halyomorpha halys*) op het industrieterrein langs de Rivierweg in Rhoon (9 november). Een nieuwkomer uit Oost-Azië die in 2018 voor het eerst in Nederland is vastgesteld. Het dier heeft zich in twee jaar tijd al over vrijwel het gehele land verspreid.
- Van 12 t/m 14 november een **grote pieper** in de Zegenpolder, en vanaf 28 november ook een **roodkeelpieper** op vrijwel dezelfde locatie.

Uitgelicht: piepers

In onze polders zijn piepers van uiteenlopende soorten en maten te zien. Het is een groep binnen de zangvogels. Over het algemeen vrij klein en slank, overwegend lichtbruin en met een patroon van donkere strepen en vlekken. Het zijn niet de meest eenvoudige vogels om te herkennen. In Nederland zijn negen soorten waargenomen, waarvan je er bij ons drie regelmatig kunt tegenkomen. Voor de herkenning van deze soorten verwijzen wij u graag door naar de website van de Vogelbescherming.

- De **graspieper** is de meest voorkomende soort. Van oudsher was het ook bij ons een broedvogel, maar inmiddels is zij helaas verdwenen. Je kunt ze nog wel in grote getalen – tot in de duizenden – zien tijdens de migratie in het voor- en najaar. Daarnaast overwinteren ze hier in kleine aantallen, vooral in graslanden.
- De **waterpieper** is bij ons vrij algemeen tijdens het winterhalfjaar. Deze soort broedt boven de boomgrens in Midden-Europese berggebieden, om te overwinteren trekken zij naar lager gebieden zoals Nederland. Hier foerageren ze het liefst nabij stilstaand water, zoals poelen en plassen op graslanden en akkers.
- Een geluksvogel (is *beschermde soort- redactie*.) kan in april of september een **boompieper** treffen. Deze vogel is bij ons uitsluitend doortrekker, zij broeden op zandgronden zoals duinen en heideterreinen.

Tot slot is er een rijtje zeldzame piepers, waaronder de **grote pieper** en de **roodkeelpieper**. De eerste is afkomstig uit China, Mongolië en Rusland, de tweede broedt boven de poolcirkel. In november waren zij toevallig allebei te bewonderen in de Zegenpolder. Daar hadden zij al vele duizenden kilometers achter de rug vanaf hun broedgebieden, een indrukwekkende prestatie!

Een leuke eigenschap van piepers is dat zij een gezamenlijke slaappleaats hebben, meestal in een moerassige omgeving nabij water, voor de veiligheid. In het rietland van Klein Profijt zit zo'n slaappleaats. Deze is goed te overzien vanuit de Rhoonse Grienden, bij het bankje langs het Kooigat. Rond zonsopkomst en -ondergang vliegen de piepers u hier om de oren.

Een graspieper

Groen IJsselmonde

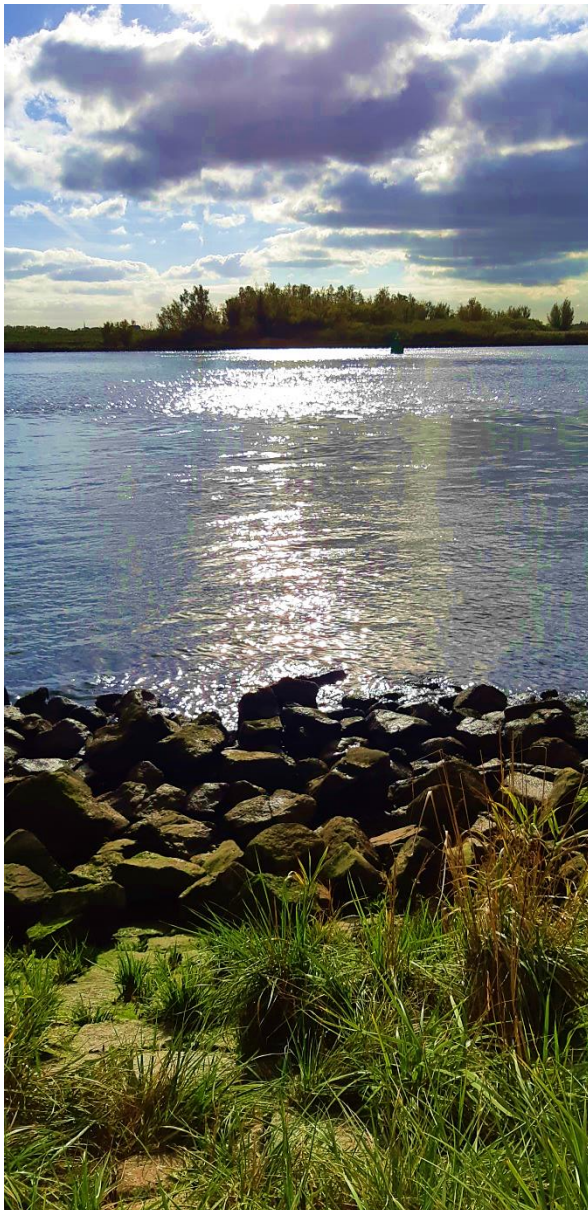
Sinds 2015 is DCG betrokken bij de werksessies van de samenwerkende overheden onder de naam "Groen IJsselmonde", een initiatief van de Landschapstafel om de economie en de leefbaarheid van het buitengebied van IJsselmonde te versterken. Doelstellingen zijn:

- Het voor de inwoners van de gemeenten op IJsselmonde en het daaraan grenzende stedelijk gebied van de gemeente Rotterdam kunnen beschikken over een aantrekkelijk landschap en daarbij behorende verbindingen en voorzieningen voor hun recreatieve behoeften en natuur- en landschapsbeleving.
- De behoefte op het eiland IJsselmonde aan een duurzame en effectieve vorm van samenwerking om de beleidsdoelen met betrekking tot natuur, recreatie en landschapsbeheer te realiseren.
- Het bevorderen van de samenwerking tussen en met andere partners, zoals andere overheden, terrein beherende organisaties, andere maatschappelijke partners en particuliere Ondernemerschap en investeringen die bijdragen aan het ontwikkelen van een recreatief aantrekkelijker en beter bereikbaar gebied worden gestimuleerd. Daarvoor worden er zoveel mogelijk bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, creatieve geesten en overheden bij elkaar gebracht. Het Buitenland van Rhoon wordt niet meegenomen in het programma vanwege het daar lopende gebiedsproces.

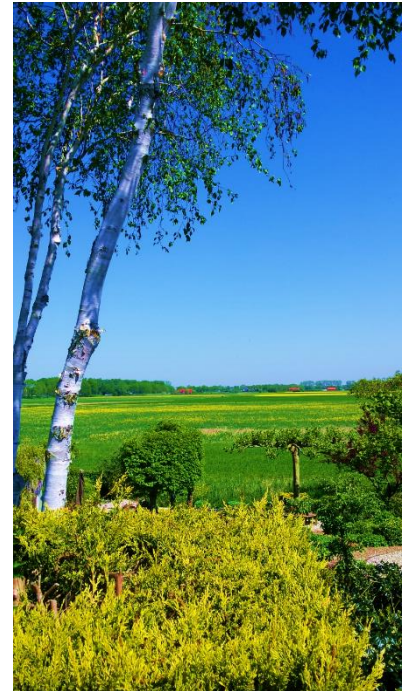
In februari 2017 werd om het gebied te promoten de aftrap "Ontdek IJsselmonde" gegeven door voormalig burgemeester van Albrandswaard Hans Wagner.

In februari 2018 werd de “Rivier als Getijdenpark” gepresenteerd met de gedachtegang dat een rivier mensen en oevers verbindt en zo een uniek dynamisch ecosysteem vormt. Tijdens deze sessie bleek dat de rol van de Oude Maas bescheiden zal zijn, omdat RWS geen ambities heeft op dit gebied. In gespreksgroepjes, waarvan DCG deel uitmaakte, kwam naar voren dat de strook tussen de Rhoonse Grienden en de Carnisse Grienden en de strook die daarop aansluit (Barendrechtse Brug/ Vredepolder/ Spuiveld/ Ziedewijdse Land) als kansrijk naar voren kwamen. Tevens kwam naar voren om de focus niet alleen op de Oude Maas te laten liggen, maar ook op het achterland door de verbindingen naar en in het gebied te verbeteren.

Het griendengebied (Rhoonse Grienden t/m Carnisse Grienden) werd

als prachtig gezien, maar zou beter beleefbaar gemaakt kunnen worden via struipaden, door meer excursies te geven en door het verhaal actiever uit te dragen, zoals de Biesbosch het doet. DCG gaf aan dat er niet moet worden vergeten dat de natuur verstoringsgevoelig is. Bij het idee om meer geulen te maken langs de Oude Maas gaf DCG aan dat de scheepvaart op de Oude Maas hoge eisen stelt aan de oevers van deze rivier.

De laatste sessie werd in oktober 2020 bijgewoond. Gedacht wordt om te komen tot betere verbindingen langs de Oude Maas, het achterland en om beide oevers te verbinden: zo zijn er aan beide zijden ideeën rond de Barendrechtse brug.

Wederom komt naar voren dat meer getijdennatuur wenselijk is, bijvoorbeeld door oevers minder hard te maken en meer geulen te maken. Men wil meer informatie over waar dit ook daadwerkelijk buitendijks kan, in relatie tot waterveiligheid, scheepvaart en vervuild slib. De beheerkosten van de grienden (onder andere nabij Heijdenoord, Kuipersveer, Zomerlanden) is een erg groot probleem voor Staatsbosbeheer. Daar moet een oplossing voor komen, anders moeten paden worden afgesloten en gaan delen van grienden verloren. Een oplossing zou het gecontroleerd laten verwilderen = kostenverlagend kunnen zijn, waardoor het cultuurlandschap verloren gaat, maar dat ecologisch geen probleem hoeft te zijn om mogelijk andere, grote delen wel te behouden.

Vrijwilligersvergoeding

Tijdens de bestuursvergadering van 24 november 2020 is afgesproken dat we vrijwilligers die rondleidingen geven een vergoeding zullen geven en dat we deze kosten plus een kleine opslag in rekening brengen voor het organiseren van rondleidingen. Reden hiervoor is dat er (buiten Corona tijd) een behoorlijk groot beroep op onze gidsen wordt gedaan en wij deze hier een vergoeding voor willen geven. Hierbij maken we een onderscheid tussen leden en niet-leden.

1. Kosten van derden voor organiseren rondleidingen grienden en/of polders:
  - a. Indien de aanvrager lid is van de vereniging € 50,- per gids voor een rondleiding van circa twee uur.
  - b. Indien de aanvrager geen lid is van de vereniging, € 75,- per gids voor een rondleiding van circa twee uur.
  - c. Gebruik Kopstoof, voor leden gratis, voor niet leden € 25,- vergoeding koffie/ thee.
2. Vergoedingen rondleiders:
  - a. Per rondleider voor een groep van maximaal 15 personen een vergoeding van € 40,-.

Vlinders

Bron: De Vlinderstichting.

Warme zomers zijn een weldaad voor vlinders. Er vliegen veel vlinders rond en voor sommige soorten kan het zomaar een topperiode worden. Maar de aanhoudende en langere droge periodes waar we steeds vaker mee te maken krijgen, kunnen weleens heel negatief uitpakken voor vlinderpopulaties. Waardplanten die normaal gesproken door rupsen worden gegeten, verdrogen waardoor er te weinig voedsel te vinden is. Met als gevolg te weinig bloeiende planten waardoor gebrek aan nectar ontstaat wat weer funest is voor vlinders die de eitjes produceren waar rupsen uit ontstaan. Er wordt minder aan voortplanting gedaan en vlinders trekken weg uit gebieden waar geen nectar te vinden is. Vooral bij de soorten van droge heide zoals de kormavvlinder, heivlinder en kleine heivlinder en bij de brandnetelvlinders kleine vos, dagpauwoog en landkaartje, kunnen zomaar de hardste klappen vallen. Sommige soorten, vooral de heidevlinders die in juli en augustus vliegen, hebben zwaar te lijden onder de stikstofdepositie. Hun aantallen zijn sinds 1990 met meer dan 80% gedaald. Met name van de kleine heivlinder was er in 2018 nog maar één vindplaats over. Als deze vlinders wegtrekken uit de heide, kunnen ze misschien nog wel nectar vinden in een tuin, maar dan zullen ze zich niet voortplanten en dat kan het einde betekenen voor deze vlindersoort in Nederland.

Voorjaarsvlinders kunnen een heel wisselend beeld laten zien. In het voorjaar van 2019 vloog het Oranjetipje prima; deze soort heeft vanaf juni 2018 ergens als pop gehangen en heeft dus minder te maken gehad met het extreme weer. Ook de kleine vuurvlinder was in die periode veel te zien. Deze vlinder zorgt voor drie generaties per jaar en vliegt de hele zomer door tot in oktober. Klaarblijkelijk kan deze soort dus prima omgaan met droog en heet weer.

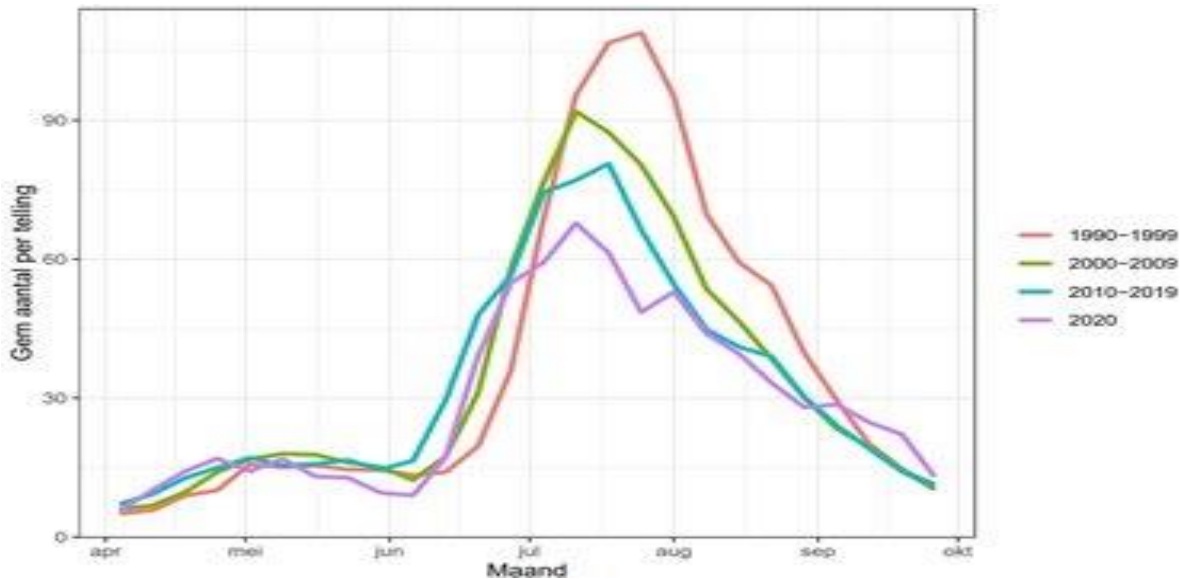
Maar voor het landkaartje was 2019 een slecht (voor)jaar. Ook het klein geaderd witje vloog toen veel minder dan normaal. Deze vochtminnende vlinders hebben dus blijkbaar veel last van de droogte. Het is de vraag hoeveel eitjes er kunnen worden afgezet, hoeveel rupsen kunnen overleven en hoeveel vlinders er uiteindelijk uitvliegen.

Het groot dikkopje vliegt in juni en juli, het bruin zandoojje zelfs tot in augustus, precies in de warmste tijd. Zij zorgen slechts voor één generatie. In 2018 werd het zandoojje minder waargenomen, maar het dikkopje was talrijker dan gemiddeld. Beide soorten zijn vrij algemeen en mochten ze problemen hebben ondervonden, dan zullen er steeds nog veel overblijven en kan de komende jaren herstel optreden.

Bijen en vlinders zijn uiterst belangrijk als bestuivers van zowel wilde planten als landbouwgewassen. De bijenstand is zorgwekkend omdat meer dan de helft van de ongeveer 360 inheemse bijen op de Rode Lijst staat. Bij dagvlinders staat zelfs 62% op de Rode Lijst. Maar niet alleen bijen en dagvlinders laten een achteruitgang zien, insecten in het algemeen gaan sterk achteruit als gevolg van het veranderende landschap. Problemen zijn o.a.:

- Verzuring en uitloging van de bodem als gevolg van stikstofdepositie
- Ontbreken van landschappelijke samenhang en gradiënten
- Dichtgroei van de vegetatie met snelgroeiende grassen zoals het pijpenstrootje
- Knelpunten binnen gebieden met veel droge heide.

Om de mineraalhuishouding van de bodem te herstellen, kan steenmeel worden gebruikt. Dit is fijngemalen gesteente dat wordt gebruikt als bodemverbeteraar en meststof ineen. Mineralen beïnvloeden de bodemvruchtbaarheid. Naast nutriëntenlevering en zuurbuffering verbinden mineralen zich met humus en zorgen zo voor een goede bodemstructuur. Steenmeel in de juiste samenstelling kan de bodem bufferen en door verzuring verloren gegane noodzakelijke mineralen toevoegen. Dit kan (tijdelijk) compensatie bieden voor de te hoge stikstofdepositie uit de lucht. Alhoewel het onderzoek naar het gebruik van steenmeel nog loopt, kan het in de meest monotone en vergraste heiden op kleine schaal wel al worden toegepast.

Andere kleinschalige maatregelen kunnen zijn:

- Verbeteren van nestgelegenheid voor bijen door lokaal open zand of steilrandjes te maken
- Realiseren van dood hout voor bijen die in hout nestelen
- Aanleg van kleine heideakkertjes en bloemrijke graslanden op o.a. de hei, of bredere bloemrijke randen langs bestaande wegen en paden.

Meer intensievere ingrepen zijn:

- Herstel van de hydrologie in natte terreinen
- Herstel van overgangen naar andere landschappen.

Ook het terugdringen van de stikstofuitstoot is belangrijk, al is dat op korte termijn (nog) niet altijd haalbaar. En er moet prioriteit gegeven worden aan een betere waterhuishouding waardoor verdroging wordt tegen gegaan.

Het vlinderjaar 2020 is voorbij, maar nu al is duidelijk welke gevolgen de droogte van deze zomer heeft gehad, want er werden weer minder vlinders geteld dan in de voorgaande perioden. Ook al waren er soorten die erg goed vlogen en veel meer werden gemeld dan gemiddeld, de totaalbalans is helaas negatief zoals de grafiek laat zien.

En waren er in het vroege voorjaar en in september wel wat meer vlinders, maar dat weegt niet op tegen de veel lagere aantallen in de zomer. Even was er in juli de verwachting dat 2020 een beter vlinderjaar zou worden, maar in augustus bleek het de derde droge zomer op rij te zijn.

Er waren wel winnaars zoals het boomblauwtje, de atalanta, het klein koolwitje en het bruin blauwtje; zij deden het prima en vlogen goed dit jaar. Zij hebben minder te lijden onder de droogte. Waarschijnlijk omdat de waardplant van deze rupsensoort onder andere reigersbek is en deze plant heeft het, juist dankzij de droogte, heel goed gedaan.

Voor de heidevlinder, zoals de kleine heivlinder, heideblauwtje en kommavvlinder, lijkt het amper mogelijk om nog te kunnen herstellen. Door stikstofdepositie is de soort al verzwakt en door het verdrogen van voedselplanten dreigt het voor de rupsen en de vlinders de nekslag te worden. Deze soorten zullen op termijn zeker baat hebben bij het terugdringen van het stikstofoverschot.

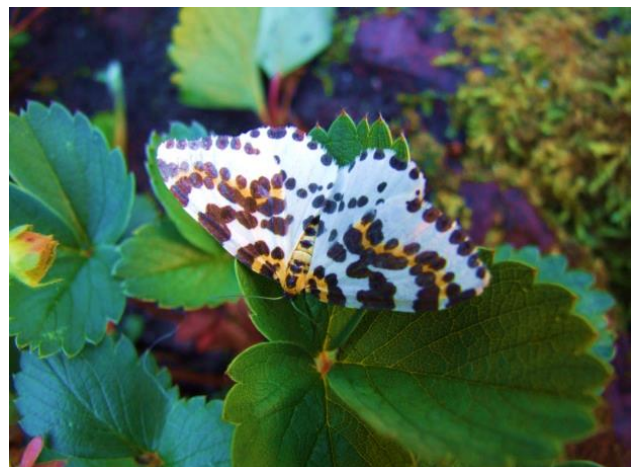
Wanneer het kouder wordt, gaan de vlinders als eitje, rups of pop in winterrust. Dit gebeurt ook in uw tuin. Zo verstoppen rupsen zich ergens in het gras, tussen de beplanting of onder afgefallen blad. Wees daarom niet te netjes op uw tuin, laat uitgebloeide planten staan en maai niet in de winter. Wacht met opruimen liever tot in het voorjaar.

Sommige vlinders kruipen weg in een beschut hoekje in een schuur of in een holle boom waar ze een soort winterslaap houden. Het kan gebeuren dat u in het najaar een vlinder in uw huis vindt. U kunt dan het beste de vlinder voorzichtig vangen in een glas en vrijlaten op een beschutte plek zoals in een schuurtje of onder een afdakje. Hij zoekt dan vanzelf het beste plekje voor zijn winterrust. Enkele opportunisten die de winter wel doorbrengen als vlinder, zijn de kleine vos, de dagpauwoog, de gehakelde aurelia en de citroenvlinder. In de vroege voorjaarszon zijn dit de eerste vlinders die zich laten zien.

Wist u dat sommige vlinders in het najaar naar het zuiden (Zuid-Europa of Noord-Afrika) trekken? Voor hen is Nederland te koud. Deze vlinders komen in het voorjaar terug om zich hier voort te planten. De atalanta, de distelvlinder, de oranje luzernevlinder, de gele luzernevlinder en de overdag actieve nachtvlinders gamma-uil en kolibrievlinder zijn voorbeelden van deze soorten en worden daarom trekvlinders genoemd.

Als afsluiter heb ik nog voor u een foto van de bonte bessenvlinder. Deze heb ik in eigen tuin kunnen fotograferen. De rups van deze vlinder overwinterd op waardplanten, zoals bessenstruiken en –bomen of in de strooisellaag. Kruisbessen worden soms volledig kaal gegeten en soms moet ook de gecultiveerde kruipende kardinaalsmuts eraan geloven. De rups verpopt zich in een losse cocon. Deze is doorzichtig waardoor de gekleurde pop goed te zien is. Zowel de vlinders als de rupsen zijn gelijk kleurig en worden vanwege de opvallende signaalkleuren niet door vogels gegeten.

De vliegtijd is van half mei tot eind augustus. Ze worden soms rustend waargenomen op bladeren van onder andere braam en houden zich dood als ze worden gevangen of aangeraakt. Dit exemplaar rust op het blad van de bosaardbei dichtbij mijn vijver. De algemene bonte bessenvlinder komt in heel Nederland voor. Ze zijn te vinden in (volks)tuinen, maar ook op heiden, struwelen en bosranden.

Contributie 2021

De contributie voor het jaar 2021 blijft gehandhaafd op €10; een hogere bijdrage is van harte welkom.

De leden waarvan wij het e-mailadres hebben krijgen begin januari 2021 een e-mail me het betalingsverzoek.

De leden waarvan wij geen e-mailadres hebben krijgen begin januari 2021 een brief met het betalingsverzoek.

De vereniging is erkend als een ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Dit betekent dat bijdragen (contributies en giften) u fiscale voordelen kunnen opleveren. Alle ANBI-informatie voor onze vereniging staat op onze webpagina www.carnissegrienden.nl onder de kop 'Vereniging - ANBI Gegevens'.

Polderboekje

Er wordt hard gewerkt aan de uitgave van een Polderboekje. Dit wordt ontworpen in lijn met het eerder door de vereniging ontwikkelde boekje: "Flora en Fauna in de Rhoonse en Carnisse Grienden en Klein Profijt" Verwachting is dat dit boekje in de loop van 2021 klaar zal zijn.